

ANADOLU MEDENİYETLERİ

ANADOLU: (Küçük Asya) Tarih boyunca bir çok göç ve istilaya uğramıştır.Neden?:

1- Üç tarafının denizlerle çevrili oluşu, Avrupa ve Afrika arasında deniz ve karadan kolayca bağlantı kurulması

2- Olumlu iklim şartları, verimli toprakları bol su kaynaklarına sahip olması

ANADOLU'DA UYGARLIK NEDEN GELİŞMİŞTİR?

1- Göçler ve istila amacıyla gelen topluluklar sahip oldukları kültür ve medeniyeti Anadolu'ya

taşıdılar.

2- Anadolu'nun Mısır, Ege ve Yunan Medeniyetlerine yakın bir konumda olması bu medeniyetlerden

etkilenmesini sağlamıştır.

ANADOLU MEDENİYETLERİ: Anadolu'da kurulan uygarlıklar sırasıyla şunlardır:

- 1) Hititler, Frigler, Lidyalılar, İyonlar, Urartular (MÖ 2.bin-Mö.600 yılları arasında)
- 2) Persler (M.Ö 543-333)
- 3) İskender İmparatorluğu
- 4) Roma İmparatorluğu
- 5) Bizanslılar (395-1071)
- 6) Türkler (1071-....)

1)-MÖ.2.BİN- MÖ.600 YILLARI ARASINDA ANADOLU MEDENİYETLERİ

A)-HİTİTLER:

- Anadolu'ya Kafkaslar'dan geldikleri tahmin edilmektedir.
  - * Kızılırmak çevresinde kurulmuştur. Başşehirleri HATTUŞAŞ (Boğazköy)'dir.
  - * Hititler Suriye toprakları için Mısır ile yaptıkları savaş sonucunda KADEŞ ANTLAŞMASINI imzaladılar. Kadeş Antlaşması tarihte bilinen ilk antlaşmadır.
  - * Hititler'de asillerden oluşan PANKUŞ denilen bir meclis vardı. Bu meclis kralın yetkilerini kısıtlıyordu.
  - * Hititlerde kraldan sonra en yetkili kişi TAVANANNA denilen kraliçeydi.
  - * Hititler krallarının hayatlarını anlatan ANAL adını verdikleri yıllıkları hazırlayarak, tarafsız TARİH YAZICILIĞI'nı başlatmışlardır.
  - * Hititler kayaları düzleştirerek, tanrı kabartmaları yapmışlardır.(İvriz ve Yazılıkaya Kabartmaları Hititlere aittir.)
  - * Hititler Asurlular tarafından yıkıldılar.

B)-FRİGYALILAR(FRİGLER):

- * Orta Anadolu'da(Sakarya nehri çevresinde) MÖ. 800 yıllarında devlet kurdular. Başşehirleri GORDİON'du.
- * Kimmerler tarafından yıkıldı.
- * Friglerin en büyük Tanrıları KİBELE 'dir.
- * Frigler dokumacılıkta ileri gitmişlerdir. Frigyalılar TAPETES adı verilen halı ve kilimleri ile ünlüdürler.

C)-LİDYALILAR:

* Bugünkü Gediz ve Menderes ırmakları arasındaki bölgeye eski çağlarda LİDYA deniliyordu.

* Başkentleri SARDES(Sard)'dır.

* Lidyalılar ticarete geliştiler. Tarihte PARA'yı ilk kez kullanan Lidyalılar'dır.

* Lidyalılar Efes'ten başlayıp, Mezopotamya'daki Ninova'ya kadar uzanan KRAL YOLU'nun açılmasında

etkili oldular.

* Lidyalılara Persler son vermiştir.

* Lidyalıların kısa zamanda yıkılmasının sebebi, ordularının çeşitli kavimlerden toplanan ücretli

askerlerden oluşmasıdır.(Düzenli ve sürekli milli ordusunu oluşturamamıştır.)

D)-İYONYALILAR(İYONLAR):

* İzmir Körfezinden, Güllük Körfezine kadar olan bölgeye İYONYA denilirdi.

* Yunanistan'dan gelen AKALAR buradaki yerli halkla karışarak, şehir devletleri halinde yaşadılar.

Başlıca İyon şehirleri şunlardır: Efes, Milet, İzmir, Foça, Bodrum.

* Efeste'ki ARTEMİS tapınağı İyonlara aittir.

* İyonlar deniz ticaretinde gelişmişlerdi.

* İyon Edebiyatının en önemli eseri Homeros'un "İlyada ve Odesa destanı" dır.

* İyonlar bilim ve sanatta gelişmişlerdir. Matematikte Tales ve Pisagor, Tarihte Heredot, Tıpta Hipokrat, Felsefede Diojen)

E)- URARTULAR:

- * Van Gölü ve çevresinde devlet kurmuşlardır. Başşehirleri TUŞBA(Van)'dır.
- * Urartular'da kral ülkeyi savaş tanrısı HALDİ adına yönetirdi.
- * Urartular madencilik ve maden işletmeciliğinde ileri gitmişlerdi.
- * Urartular kaleler ve su kanalları ile ünlüdür. (Toprakkale, Çavuştepe, Patnos ve Kayalıdere kaleleri)

KÜLTÜR VE MEDENİYET

DEVLET YÖNETİMİ:

1)- Anadolu'da kurulan bu devletler genellikle krallıkla yönetilmiştir. Kral hem başkomutan, hem baş yargıç, hem de baş rahipti.

NOT: Bu durum kralın siyasi, askeri ve dini gücü elinde bulundurduğunu gösterir. Ayrıca kralın başrahip oluşu laik olmayan bir anlayışı yansıtmaktadır.

2)- Hititlerde asillerden oluşan PANKUŞ denilen bir meclis vardı. Bu meclis kralın yetkilerini kısıtlıyordu.

3)- Hititlerde kraldan sonra en yetkili kişi TAVANANNA denilen kraliçeydi.

4)- İyonyalılar merkezi krallık yerine SİTE denilen şehir devletleri halinde yaşamışlardır.

DİN VE İNANIŞ:

1)- Anadolu'da çok tanrılı inanış mevcuttu.

2)- Hititler kendi tanrularından başka Ön Asya tanrularına, Lidyalılar da Yunan tanrularına tapınmışlardı.

NOT: Bu durum Anadolu'da dini etkileşimi yansıtmaktadır.

3)- Urartular ölümden sonra hayata inanmışlardı. Bu yüzden mezarlarını ev ve oda biçiminde yapıp içine

çeşitli eşyalar koyuyorlardı.

4)- Friglerin en büyük Tanruları KİBELE 'dir.

5) Efeste'ki ARTEMİS tapınağı İyonlara aittir.

6) Urartular'da kral ülkeyi savaş tanrısı HALDİ adına yönetirdi.

SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT:

1)- Halk genellikle Asiller, Rahipler, Hürler ve Köleler olarak sınıflara ayrılmıştı.

2)- Anadolu'da ekonomik hayatın temelini tarım, ticaret ve hayvancılık oluşturuyordu.

3)- Urartular madencilik ve maden işletmeciliğinde ileri gitmişlerdi.

4)- Lidyalılar ticarete geliştiler. Tarihte PARA'yı ilk kez kullanan Lidyalılar'dır.

5)- İyonlar deniz ticaretinde gelişmişlerdi.

6)- Lidyalılar Efes'ten başlayıp, Mezopotamya'daki Ninova'ya kadar uzanan KRAL YOLU'nun açılmasında

etkili oldular.

YAZI, DİL VE EDEBİYAT:

1)- Anadolu'ya yazı Asurlular tarafından getirilmiştir. Hititler ve Urartular Asurlulardan aldıkları

ÇİVİ yazısını ve kendi buluşları olan HİYEROGİİF(resim yazısı) yazısını kullandılar.

2)- İyonlar ve Lidyalılar Fenike yazısını kullandılar. Fenike yazısını batıya aktaran İYONLAR olmuştur.

3)- Hititler krallarının hayatlarını anlatan ANAL adını verdikleri yıllıkları hazırlayarak, tarafsız

TARİH YAZICILIĞI'nı başlatmışlardır.

4)- Hititler, Mısırlılarla tarihte bilinen ilk antlaşmayı (KADEŞ ANTLAŞMASI) imzaladılar.(MÖ.1280)

5)- İyon Edebiyatının en önemli eseri Homeros'un "İlyada ve Odesa destanı" dır.

HUKUK:

Anadolu'da kanunlar Mezopotamyadaki gibi kısasa kısas değildi.

BİLİM VE SANAT:

1)- Hititler kayaları düzleştirerek, tanrı kabartmaları yapmışlardır.

(İvriz ve Yazılıkaya Kabartmaları Hititlere aittir.)

2)- Urartular kaleler ve su kanalları ile ünlüdür.

(Toprakkale, Çavuştepe, Patnos ve Kayalidere kaleleri)

3)- İyonlar bilim ve sanatta gelişmişlerdir. Matematikte Tales ve Pisagor, Tarihte Heredot,

Tıpta

Hipokrat, Felsefede Diojen)

4)- Hititler ve Frigler dokumacılıkta ileri gitmişlerdir. Frigyalılar TAPETES adı verilen halı ve kilimleri ile ünlüdürler.

ANADOLU'YA HAKİM OLAN DEVLETLER

1)- PERS İMPARATORLUĞU: Anadolu M.Ö 543-333 yılları arasında İran'da kurulan PERS

İMPARATORLUĞUNUN hakimiyetinde kaldı.

2)- İSKENDER İMPARATORLUĞU: Makedonya kralı II. Filip'in ölümüyle yerine geçen oğlu BÜYÜK İSKENDER Asya

seferine çıkarak büyük bir imparatorluk oluşturmuştur.

ASYA SEFERİ: Büyük İskender bu seferle Anadolu, Suriye, Mısır ve Hindistan'ın bir bölümünü ele

geçirdi. Pers İmparatorluğuna son verdi. Bu sefer dönüşünde yolda öldü.

HELENİSTİK MEDENİYET: Büyük İskender'in Asya seferi sırasında Yunan Medeniyeti ile Doğu

Medeniyetleri birbirlerinden etkilendiler. Böylece doğu ve batı medeniyetlerinin karışımından

HELLENİZM MEDENİYETİ ortaya çıktı.

İskender'in ölümünden sonra Anadolu'da küçük krallıklar kuruldu. Bunların başlıcaları;

a) BİTİNYA KRALLIĞI: Kuzeybatı Anadolu'da

b) PONTUS KRALLIĞI : Karadeniz'de

c) BERGAMA KRALLIĞI: Batı Anadolu'da kurulmuştur.

Bergama kralları bilim, edebiyat ve sanata önem verdiler. Koyun ve keçi derisinden PARŞÜMEN kağıdını icat ettiler. Bu sayede pek çok kitap günümüze geldi. Yine Bergama Krallığı Döneminde yapılan ZEUS tapınağı meşhurdur.

3)- ROMA İMPARATORLUĞU:

* İtalya'da kurulan bu devlet kısa zamanda Avrupa, Asya ve Afrika topraklarına yayılmıştır.

395

yılında Batı ve doğu Roma imparatorluğu olarak ikiye ayrılmıştır. Batı Roma 476 yılında, Doğu Roma

(Bizans) ise 1453'te yıkılmıştır.

* Bozdoğan Kemeri(istanbul), Çemberlitaş(istanbul), Oğüst Mabedi ve Roma Hamamı (Ankara), Aspendos

tiyatrosu (Antalya) Romalılardan kalan ünlü eserlerlerdir.

* Romalılar Mısırlılardan aldıkları Güneş takvimini JÜLYEN TAKVİMİ adıyla geliştirdiler.

* Fenikelilerin bulduğu harf yazısı(alfabe), İyonlar yoluyla Yunanlılara ve onlardan da Romalılar'a

geçmiş, Romalılar bunu geliştirerek LATİN ALFABESİNİ oluşturmuşlardır.

* Roma'da ilk yazılı kanunlar 12 Levha Kanunlarıdır. Roma kanunları günümüz Avrupa hukukunun temelini

oluşturur.

4)- BİZANS İMPARATORLUĞU(DOĞU ROMA İMP.):

* Merkezi İstanbul olan bu devlet 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından yıkılmıştır.

* Ayasofya, Aya İrini, Hora, Sergios ve Baküs kiliseleri ile Yerebatan ve Binbirdirek

Sarnıçları

en ünlü eserleridir.

TÜRKİYENİN ÇEVRESİNDEKİ KÜLTÜR VE MEDENİYETLER

MEZOPOTAMYA MEDENİYETİ:

Mezopotamya: Güneydoğu Anadolu'dan başlayarak, Basra Körfezine kadar uzanan, Dicle ve Fırat

nehirleri arasındaki bölgeye Mezopotamya denir.

Mezopotamya Verimli topraklara sahip olması, iklim şartlarının uygun olması gibi nedenlerden

dolayı sık sık istila ve göçlere sahne olmuş, insanlar arasındaki kültür etkileşimi fazla olduğundan

medeniyet bu bölgede gelişmiştir.

BAŞLICA MEZOPOTAMYA KAVİMLERİ:

1- Sümerler 2- Akkadlar 3- Elamlılar 4- Babilliler 5-Asurlular

1)- SÜMERLER:

* Birbirinden bağımsız SİTE denilen şehir devletleri halinde yaşadılar. En önemli şehirleri;

Ur,

Uruk, Lagaş'tır. Bu şehir devletleri ENSİ veya PATESİ denilen Rahip-krallar tarafından yönetiliyordu.

- * Çok tanrılı inanca sahip Sümerlerin tapınaklarına ZİGGURAT denirdi.
- * Mezopotamya'da evler ve tapınaklar taş az olduğundan kerpiç ve tuğladan yapılmıştır.

NOT: Hem bu özelliğinden hem de sık sık istilalara uğradığından bu yapılar günümüze kadar

ulaşmamıştır

- * Günümüz Uygarlığının temeli olan yazıyı (ÇİVİ YAZISI) ilk kez Sümerler bulmuştur.(MÖ. 3500)
- * Tarihte İlk yazılı hukuk kuralları Sümerler tarafından oluşturulmuştur. Bu özellikleri ile Sümerlere dünyadaki ilk Hukuk devleti diyebiliriz.

NOT: Lagaş Kralı URUKAGİNE tarafından oluşturulan ilk yazılı kanunlar "fidye ve bedel"

sistemine dayanıyordu.

* Sümerlerin en önemli edebiyat eserleri; Gılgamış Destanı, Yaradılış Destanı ve Tufan Hikayesi'dir.

* Sümerler Matematik ve Geometrinin temellerini atmışlardır. (Dört işlemi bulmuşlar, dairenin

alanını hesaplamışlar, çarpma ve bölme cetvelleri hazırlamışlardır.)

* Sümerler astronomide de gelişmişlerdir. (Burçları bulmuşlar, bir ayı 30, bir yılı 360 gün olarak

hesaplamışlardır.

NOT: Dünyada ilk kez AY YILI hesabına dayanan takvimi Sümerler bulmuşlardır.

* Son araştırmalara göre örf, adet,geleneklerine ve dil yapılarına, kullandıkları aletlere bakılarak

Sümerlerin Mezopotamya'ya Orta Asya'dan geldikleri Türk olabilecekleri tahmin edilmektedir.

* Akkadlar tarafından yıkılmışlardır.

2)- AKKADLAR:

* Arap Yarımadasından Mezopotamya'ya gelen Sami kökenli bir kavimdir.

* İlk sürekli ve düzenli orduları kurmuşlardır. (Bu sayede kısa zamanda Mezopotamya'nın tamamına

sahip olmuşlardır.)

* Tarihte bilinen ilk büyük imparatorluğu kurdular.

* Kurucuları SARGON, başkentleri AGADE'dir. (Tapınaklarına da AGADE denilirdi.)

* En önemli mimari eserleri ZAFER ANITI'dır.

3)- ELAMLILAR:

* Elam güneydoğu Mezopotamya'ya verilen addır. * Başkentleri SUS'dur.

* Bilim ve teknikte ileri olmamalarına rağmen, güzel sanatlar ve süsleme alanında gelişmişlerdir.

4)- BABİLLİLER:

* İlk "Mutlak Krallık" anlayışı Babil'de ortaya çıkmıştır.

- * Ünlü kralları HAMMURABİ, ilk ANAYASA olarak bilinen "Hammurabi Kanunlarını" oluşturdu. (Bu kanunlar Sami geleneklerinden ve Urukagine kanunlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.)
- * "Babil Kulesi" ve "Babil'in Asma bahçeleri" en önemli eserleridir.

5)- ASURLULAR:

- * Yukarı Mezopotamya'da(Güneydoğu Anadolu) kurulmuşlar, Toroslar ve Kapadokya'ya kadar yayılmışlardır.
- * Anadolu'da ticaret kolonileri kurdular. (KÜLTEPE'de)
- * Çivi yazısını Anadolu'ya öğreterek, Anadolu'da tarih devirlerini başlattılar.
- * Tüm çivi yazılı eserleri başkentleri NİNOVA'da toplayarak, ilk KÜTÜPHANECİLİK ve ARŞİVCİLİK faaliyetini başlattılar.

MISIR MEDENİYETİ

- * Kuzey Afrika'da NİL NEHRİ ve etrafında kurulmuş olan bir medeniyettir.
- * Etrafının çöl ve denizlerle kaplı olması, diğer medeniyetlerle etkileşiminin daha az olmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Mısır Medeniyeti KENDİNE ÖZGÜ bir medeniyettir.
- * Önceleri NOM adı verilen şehir devletleri varken, MÖ.IV. binden itibaren Kral MENES'ten itibaren

merkezi krallık haline gelmiştir. Kral Menes'le FİRAVUNLAR DEVRİ başlar.

* Mısır krallarına FİRAVUN denirdi. Firavunlar dini ve siyasi otoriteyi kendilerinde toplamışlardı.

Kendilerini Tanrı olarak ilan etmişlerdi.

NOT: Mısır'daki TANRI KRAL anlayışı, Mezopotamya'da ise RAHİP KRAL anlayışının egemen

oluşu hem Mısır hem de Mezopotamya'da LAİK olmayan yönetim anlayışını yansıtmaktadır.

* Dinleri çok tanrılıdır. tanrılarını insan veya hayvan şeklinde tasavvur etmişlerdir.

Firavunlar için

PİRAMİT'ler yapmışlar, ölülerini mumyalamışlardır. Bu durum öldükten sonra dirilme inancının

olduğunu göstermektedir. Halk mezarlarına ise LABİRENT denilirdi.

* MÖ. 525'te Persler, MÖ.333'te de Büyük İskender tarafından işgal edilmiştir.

NOT: Büyük İskender'in istilası ile Yunan ve Mısır medeniyetleri birbirini etkilemişlerdir.

* MÖ.1280'de Hititlerle KADEŞ ANTLAŞMASINI imzaladılar.

* Kendilerine özgü HİYEROGLİF (Kutsal resim yazısı) yazısını kullanmışlardır.

* Yazılarını PAPIRÜS adı verilen bitki yapraklarına yazmışlardır.

* Eczacılık, kimya ve tıpta gelişmişlerdir.(Mumyacılık)

* Matematikte Pi sayısını buldular. Astronomide gelişmişlerdi. Rasathaneler kurmuşlar ve

Nil nehrinin

taşma sürelerini hesaplamışlardı.

NOT: Dünyada GüNEş YILI esasına dayalı ilk takvimi Mısırlılar yapmışlardır. Romalılar Mısırdan

aldıkları bu takvimi geliştirerek bugün kullandığımız Milat takvimini oluşturdular.

* Mısır ekonomisi tarım, ticaret ve madencilige dayanıyordu.

EGE VE YUNAN MEDENİYETLERİ

Girit Adası, Yunanistan, Makedonya, Trakya, Batı Anadolu ve Ege Adalarında yaşayan toplulukların meydana getirdiği medeniyettir.

A)- GİRİT MEDENİYETİ: ege ve Yunan Medeniyetinin ilk ortaya çıktığı yer GİRİT ADASI'dır. Bu medeniyet

buradan diğer adalara, Mora ve Yunanistan'a yayılmıştır. En önemli eserleri KNOSSOS SARAYI'dır.

B)- MİKEN MEDENİYETİ (AKALAR): Anadolu'dan MÖ. II. binde Yunanistan'a gelen AKALAR tarafından

kurulmuştur.

* Şehir devletleri halinde yaşadılar. En önemli şehirleri MİKEN'dir. (Bu yüzden Miken Medeniyeti

diye anılır.)

* Akaların siyasi tarihinin en önemli olayı TRUVA SAVAŞLARI'dır. (Boğazların egemenliği için

Mikenlilerle Truvalılar arasında yapılmıştır. Truva Savaşları tarihte ilk defa "Boğazlar Sorununu ortaya çıkarmıştır. Homeros'un İLYADA adlı eserinde bu savaşlar anlatılır.

* Önemli Mimari eserleri Miken ve Tirins Şatoları'dır.

* Miken Uygarlığı DORLAR tarafından yıkılmıştır.

C)- YUNAN MEDENİYETİ: Akalara son veren DORLAR tarafından kurulan bir medeniyettir. Yunan

Medeniyeti kendinden sonraki Hellen ve Roma Medeniyetleri üzerinde etkili olmuştur.

* POLİS adı verilen şehir devletleri kurdular. Önemli şehir devletleri Atina, Sparta ve Korint'dir.

* Yunan şehir devletleri güç olarak birbirlerine denk olduklarından, birbirlerine karşı üstünlük

sağlayamamışlardır. Bu nedenle Yunanistan'da ilk çağda milli bütünlük sağlanamamıştır.

NOT: Sadece ülkelerini ele geçirmeye çalışan Persler'e karşı birlik sağlamışlar ve PELEPONNES savaşlarında Persler'i yenilgiye uğratmışlardır.

* Yunanistan'da Halk; Soylular, tüccarlar, köylüler ve köleler olmak üzere sınıflara ayrılmıştı.

Bu sınıf farkları sınıflar arası çekişme ve mücadeleyi doğurmuştur.

FENİKE MEDENİYETİ

Lübnan dağları ile Akdeniz sahili arasındaki bölgede yaşamışlar gemicilik ve ticarete gelişmiş bir medeniyettir.

* Doğu Akdeniz ve batı Afrika sahillerinde ticaret kolonileri kurdular. Doğu ve Batı medeniyetlerinin

kaynaşmasında TAŐIYICI bir rol oynadılar.

* Mezopotamya  ivi yazısından ve Mısır Hieroglifinden etkilenerak H A R F Y A Z I S I'nı (alfabe) buldular.

NOT: Fenikeliler'in 22 harften oluşan yazıları, Yunanlılara, onlardan da Romalılara geçerek

bugünkü LATİN alfabesini oluşturmuştur.

* CAM'ı icat etmişler, Fildişi işlemeciliğinde ileri gitmişlerdir.

İBRANİ MEDENİYETİ

M . 1500'lerde Filistin ve Lübnan dolaylarında yaşayan İbraniler Sami ırkındandırlar.

* Hz. MUSA zamanında birlik haline geldiler, devlet haline gelmeleri Hz. DAVUD zamanında oldu. En

güçlü dönemler Hz. SÜLEYMAN zamanıdır.

* Hz. Süleymandan sonra İbrani Devleti İsrail ve Yahudi devleti olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İsrail

devletine Asurlular, Yahudi(Yuda) devletine ise Babililer son vermişlerdir.

* Dinleri Tek tanrılıdır. (Yahudilik=Musevilik). İlk çağın tek tanrılı dine inanan ilk kavmidir.

Kutsal kitapları TEVRAT 'dır.

NOT: İbraniler Museviliği Milli bir din olarak kabul ettiklerinden bu din diğer kavimler arasında

fazla yayılmamıştır.

NOT: Dinlerinin etrafında milli bir birlik oluşturduklarından dünyanın dört bir yanına dağılmış olmalarına

rağmen birbirleriyle dayanışma içinde olmuşlardır.

* II. Dünya Savaşı sonunda İngiltere ve Amerika'nın yardımıyla bugünkü Filistin'de İsrail devletini

kurmuşlardır.

* En önemli eserleri Kudüs'teki MESCİD-İ AKSA (Süleyman Mabedi)' dir.